

YAYLALARIMIZ VE SU SORUNLARI

Çevre sorunları günümüzde herkesin dikkatini çeken ve her geçen gün kendini daha fazla hissettiren sorunların başında gelmektedir. Özellikle son yıllarda, artan çevresel sorunların sonuçları artık; herkes tarafından gözlenmekte, hissedilmekte ve buna bağlı olarak da çeşitli şekillerde daha fazla gündeme oturmaya başlamış durumdadır. Çevre sorunlarını genel olarak hava kirlenmesi, su kirlenmesi, toprak kirlenmesi, gürültü kirliliği, görüntü kirliliği, düzensiz şehirleşme ve katı atıklar sorunu gibi çeşitli ana başlıklar altında sıralayabiliriz. Bu sorunlar bu gün ülkemizde ve dünyada oldukça yaygın olarak karşımıza çıkan sorunlardandır. Çevresel sorunların büyük bir bölümü küresel ölçekte sorunlar olup, herkesi ilgilendirmekle beraber, bölgesel ölçekte de karşımıza çıkan ve doğrudan doğruya ortaya çıktığı bölgeyi ilgilendiren çeşitli sorunlar da vardır. Doğu Akdeniz Bölgesinde yayla geleneğinin yüzyıllara dayanan bir geçmişi vardır. Ancak son yıllarda yaylalar, özellikle yazın artan nüfusa paralel, çeşitli çevresel sorunlarla karşı karşıyadır. Bu çevresel sorunların tamamının bir yazıda incelenmesi çok zor olup; bunlardan sadece en önemlilerinden ve acil çözüm getirilmesi gereken sorunlardan birisi olan içme suyu ve atıksu konusu üzerinde durulacaktır. Esasen yaylalarımızda karşımıza çıkan çevre sorunları gerek. Ülkemizde ve gerekse dünyanın değişik bölgelerinde yaygın olarak karşılaşılan çevre sorunları ile büyük bir benzerlik içindedir. Bu nedenle bu yazıda özellikle Andırın Bölgesinde yüzyıllardır süregelen yayla geleneğine bağlı olarak karşımıza çıkabilecek veya çıkmakta olan ve bölge halkını tehdit edebilecek su ile ilgili çevre sorunlarına dikkat çekilmeye ve bunlarla ilgili olarak bir farkındalık oluşturulmaya çalışılacaktır.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için içme suyu ve atıksu hakkında kısa bir tarihçe vermemiz, suyla karşılaşabileceğimiz çevre sorunlarını anlamamıza ve bu bilgiler ışığında kendi bölgemizle ilgili su konusunda değerlendirme yapmamıza yardımcı olacaktır.

Dünyada suyla ilgili çevre sorunlarının anlaşılmasında geçmişte yaşanan bazı olayların etkisi çok büyüktür. Burada iki temel konu örnek olarak verilecek ve buradan hareketle sudan kaynaklanabilecek, potansiyel tehlikeler üzerinde durulacaktır. Bu her iki örnekte tüm dünyada suyla geçebilen çeşitli maddelerin ne gibi sorunlara yol açabileceğini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Salgın hastalıklar insanoğlunun tarihi boyunca en önemli belalarından biri olmuş ve sayısız insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Salgınların şiddeti nüfusun artması ya da bir başka deyişle yerleşim yerlerinde örneğin köylerde kasabalarda veya daha büyük şehirlerde nüfusun artmasına paralel olarak da artışlar göstermişlerdir. 14. yüzyılda kara ölüm olarak bilinen veba salgını, Avrupa nüfusunun yüzde 25'inden fazlasını silip götürmüştür. Londra da 1664-1665 kışında ortaya çıkan bir salgın o zaman şehrin nüfusunun yaklaşık yüzde 15 ine karşı gele 70000 insanın ölümüne neden olmuştur.

Sanayi devriminin başlaması ile birlikte şehirlerin nüfusunda ki artma daha da hızlanmış ve insanlar daha kalabalık şehirlerde yaşamaya başlamış ve buna paralel olarak da salgın hastalıklar daha sık görülmeye başlamıştır. O dönemlerde söz konusu salgınların nedenlerini gösterecek bakteriyoloji bilimi henüz ortada yoktu.

1854 de Londra da Asya kolerası olarak adlandırılan, bölgesel bir salgın ortaya çıktı. Yapılan çalışmalar bu salgının yakınlarda bulunan bir çeşmeden yayıldığını ortaya koymuştur. Bunun nedeni bu su kaynağına yakınlardan gelen bozuk kanalizasyon borusundan kaynaklanan evsel atık suyun söz konusu içme suyuna karışmasıydı. Ülkemizde yalnızca son 5 yıl içinde özellikle doğu ve güneydoğu illerimizde ve hatta bu yaz başında Aksaray da yaşanan salgınlar bazı gerçeklerin son 150 yıl da çok da değişmediğini ortaya koymuş durumdadır. Londra'daki olaya tekrar dönersek, bu kanalizasyonun bağlı olduğu evlerden birinde de, Asya kolerasına yakalanmış bir hastanın olduğu daha sonra anlaşılmıştır. Sonuç olarak bu olay halk sağlığı açısından bir kilometre taşıdır. O dönemlerde yaşanan, bu ve benzeri olaylardan sonra, suyun salgın hastalıkların taşınmasında ana yol olduğu ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu ve benzeri salgınlar, hem atık suların şehirden düzenli bir kanalizasyon sistemi ile uzaklaştırılması ve hem de içme sularının kontrollü kaynaklardan gerekli şartların yerine getirilerek sağlanması gerektiğini, ortaya koyması bakımından son derece önemlidir. Batı toplumlarında hali hazırda var olan içme suyu ve atıksu uygulamalarının temelini, yaşanan bu salgınlardan alınan dersler oluşturmaktadır.

Günümüzde sudan kaynaklanabilecek sağlık sorunlarının boyutu artık mikrobiyolojik etmenlerin de ötesine geçmiş durumdadır. Dolayısıyla yaylalarımızda artan nüfusa bağlı olarak, başka ne gibi sorunlar olabilir;bunları da görmek gerekmektedir.

Son 20 yılda, özellikle daha iyi ve daha hassas ölçüm yöntemlerinin ortaya çıkmasıyla beraber, gerek içme sularında ve gerekse göllerde, nehirlerde başka bir büyük tehlikenin varlığı ortaya net bir şekilde kondu ve bu durum batı toplumlarında büyük şaşkınlığa ve paniğe neden olmuştur. Yapılan araştırmalar içme sularında insanların günlük yaşamlarında kullandığı ağrı kesicilerden antibiyotiklere, mide ilaçlarından doğum kontrol haplarına kadar her türden ilaç kalıntısının içme sularında bulunduğunu ortaya koymuş bulunmaktadır. Bu ilaç kalıntıları ulaştıkları ortamlarda, gerek insanlar ve gerekse diğer canlılarda hormonal sisteme ciddi olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Örneğin İngiltere de nehirlerde yaşayan balıklarda anormal cinsiyet değişimi (feminisation) yani erkek balıkların dişileşmeye başlaması tipik örneklerdendir. Bu nasıl olmaktadır? İnsanlar ilaçları aldıktan sonra alınan ilacın bir kısmı insan metabolizması tarafından parçalanırken (alınan ilaca bağlı olarak) bir kısmı ise hiç bozulmadan doğrudan vücuttan atılmakta ve buradan da atık suya karışarak arıtma tesisine gelmektedir. Bu ilaç kalıntıları atıksu arıtma tesislerinden arıtılmadan çıkarak nehirlere veya göllere yani alıcı ortam dediğimiz yerlere ulaşmaktadır. Buradan yani bu suların deşarj edildiği yerden eğer bu sular daha sonra içme suları olarak alınıyorsa insanlara ve diğer canlılara geçmektedir. Bu ilaçların kalıntıları içme suyu arıtma tesisinden çıkmış sularda bile tespit edilmiş durumdadır. Bu bahsettiğimiz olaylar gerek atıksu arıtımı ve gerekse içme suyu arıtımı standartları son derece yüksek olan batı toplumlarından karşılaşılan durumlardır.

Yukarda verdiğimiz iki örnek herhangi bir kontrol ve planlama olmayan yaylalarımız için çok ciddi sorunların içinde olduğumu ortaya koymaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesinde yayla veya yaylalıklar olarak kullanılan 200 civarında yerleşim bölgesi bulunmaktadır. Bunların bazılarının nüfusu yaz aylarında son derece yüksek rakamlara ulaşmaktadır. Söz konusu yaylalıklarının sadece yaz aylarında kullanılmasından dolayı gerek içme suyu ve gerekse kanalizasyon gibi temel bir takım alt yapıdan yoksun olmasıdır. Esasen yaylaların nüfusu yaz aylarında Türkiye'nin pek çok ilinin nüfusunu aşmaktadır. Bu da karşımıza, katı atık, evsel atıksular, içme suyu kaynaklarının kirlenmesi, bitki örtüsünün tahrip olması gibi bir biri ile bağlantılı olan ve buradaki halkın sağlığını olumsuz anlamda etkileyebilecek bir takım sorunlar olarak karşımız çıkmaktadır. Buraların nüfusu yukarıda da işaret edildiği gibi yaz aylarında artması sonucunda ciddi oranda içme suyu sıkıntısı çekilmekte ve evsel atıksular ise rastgele çevreye veya fosseptik çukurlarına bırakılmaktadır. Evsel atıksuların fosseptik çukurlarına bırakılmaları bunların çevrede bulunan ve diğer evlerin kullandığı içme sularını kirletebilmektedir. İçme suları ve atık sularla ilgili olarak hali hazırda devam etmekte olan kontrolsüz uygulamalar içme suyu kaynaklarında hem mikrobiyolojik kirlenmelere ve hem de kimyasal maddelerden kaynaklanan kirlenmelere neden olmaktadır. Bu gün hali hazırda hemen hemen hiçbir yaylalıkta içme suyu ile ilgili temel standart uygulamalar bulunmamaktadır.

Sonuç olarak bölgemizde yaz aylarında yayla kültürüne bağlı olarak yaylalıklarımızda artan bir nüfus hareketi olmakla beraber, bu nüfusun getirdiği potansiyel sorunları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar çeşitli nedenlerden dolayı yapılamamaktadır. Bu yerleşim yerlerinin hemen hemen hiçbirinin belediye sınırları içinde olmaması, bazı kontrol ve denetim mekanizmasını da ortadan kaldırmaktadır. Burada belki en önemli başlangıç noktalarından birisi var olan sorunların farkına varmamızdır. Bu bakımdan öncelikle ne gibi bir tehlikenin içinde olduğumuz anlamamız gerekmektedir. Bundan sonra, bizler buraları paylaşan, buralarda yaşayanlar, buraları kendilerine yurt edineler bu sorunlardan haberdar olmalıdırlar. Aksi takdirde çok yakın bir gelecekte bizi daha büyük sorunlar beklemektedir. Esasen yayla kültürün olduğu Ülkemizin pek çok yerinde artan nüfus ve çarpık plansız programsız yapılaşma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sorunlar ciddi olarak baş ağrıtabilecek ve bizim bu değerlerimiz kaybetmemize neden olacaktır.

Son yıllarda pek çok yaylalıkta olmakla beraber, Andırın bölgesinde bulunan yayla arazileri hiçbir planlama ve program olmadan yalnızca ekonomik bir takım kaygılara hızla yapılaşmaya başlamış durumdadır. Bir yıl önce geçtiğiniz bir bölgeden bir yıl sonra tekrar geçtiğinizde yapılaşmanın gittikçe arttığını görmek artık buralarda sıradan bir olay haline gelmiştir. Bu yapılaşma ve buna bağlı nüfus artışı yukarda belirtilen Avrupa'da yaşanan 150 yıl önceki şartlarla büyük benzerlikler içermektedir. Dolayısıyla buralarda yaşayan insanlar için potansiyel tehlikeler kapıdadır. Bu nedenle her şeyden önce yayla arazilerlerinin kullanımında ivedilikle belli bir plan ve program dahilinde hareket edilmeli ve gerek içme suyu kaynakları ve gerekse atık sularla ilgili gerçekler başta olmak üzere diğer çevresel değerlendirmeler var olan bilimsel gerçekler ışığında yapılmalıdır. Eğer bu yapılmazsa ilerde çözümü çok daha zor ve pahalı çevresel sorunlar bizi beklemektedir.